SCIENTIFIC KNOWLEDGE AND RELIGIOUS KNOWLEDGE NOWADAYS

Adrian Ioan Toporan
PhD. student, Technical University of Cluj-Napoca, North University Center of Baia Mare

Abstract:Does the religion give knowledge? Is scientific knowledge as doubtless as we think?The time evolution of human knowledge involved both religion and science.The present paper seeks to present the state of the situation between religion and science with regard to the knowledge they can provide

Keywords : knowledge, religion, science, directions, reviews

Trecutul ne prezintă religia și știința ca elemente importante în dezvoltarea mentală a rasei umane. Epocile în care una sau alta au primat coincid cu evoluțiile graduale ale cunoașterii umane care a început cu credințele în diferitele zeități, ca în urma dezvoltării cunoașterii științifice și a exceselor reprezentanților credinței, au dus la declararea morții obiectului credinței: Dumnezeu. În prezent excesele de zel din partea reprezentanților ambelor tabere s-au mai temperat, ajungându-se să se vorbească despre „ipoteza Dumnezeu" care duce la ipoteza sau probabilitatea existenței cunoașterii apofatice care o completează pe cea rațională sau catafatică. . Există renumiți oameni de știință atei care resping cu desăvârșire credința și arealul ei. La fel, pentru nenumărate personalități ale științei, credința este atât de importantă precum domeniul pe care îl cercetează.

„*Nu există o dezbatere mai importantă ca aceasta – știință vs religie*"[1] afirma Colin Tudge, Curentul denumit Noul Ateism luptă pe orice front împotriva religiei susținând că aceasta trebuie combătută în orice domeniu își face simțită prezența. Principalii susținători ai acestui curent sunt Richard Dawkins, Daniel C. Dennett, Sam Harris, Christopher Hitchens, și Victor J. Stenger, fiecare personalități de marcă în domeniul în care activează. Opozanții lor sunt teiștii John Carson Lennox, John Polikinghorne, Paul Davies Terry Eagleton, filosofii Anthony Flew, Mark C. Taylor la fel, personalități impresionante în domeniul lor. Dacă primii neagă existența lui Dumnezeu și valabilitatea cunoașterii oferite de religie, ceilalți susțin existența lui Dumnezeu și acordă valoare cunoașterii rezultate din religie.

„Buldogul lui Darwin" supranumit așa pentru fervoarea cu care apăra ideile lui Darwin, T.H. Huxley, în 1869, creează termenul de agnosticism ca un fel de împăcare între cele două puncte opuse ale dezbaterii. Pentru Huxley, existența sau inexistența lui Dumnezeu este imposibilă de demonstrat științific, rezultând că nu o să reușim vreodată să aflăm dacă Dumnezeu există. Agnosticii nu afirmă că Dumnezeu nu există, ci că nu poate fi cunoscut, nici existența lui probată.

În agnosticism există mai multe categorii Agnosticismul ateist cuprinde acele persoane care sunt atei pentru că nu cred în existența divinității și agnostici pentru că nu afirmă că ei

[1] Gerald Bennedict, *Ipoteza Dumnezeu, o nouă abordare a celei mai vechi dezbateri din istorie*, traducere Petru Iamandi, Editura Litera, București, 2014, p. 13

BDD-A29719 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.103 (2026-01-19 22:57:00 UTC)

cunosc faptul că Dumnezeu nu există. Agnosticii teiști pe de altă parte cred în existența lui Dumnezeu, dar nu susțin cunoașterea existenței unei zeități. Agnosticismul pragmatic împinge în domeniul teoreticului dezbaterea dintre știință și religie spunând că analizând universul am descoperi că Dumnezeu nu se preocupă de bunăstarea oamenilor, așadar deși nu sunt dovezi nici pro, nici contra, nu este practic să ne ocupăm de astfel de probleme. Ignosticismul pune pe primul loc enunțarea unei „definiții coerente" a divinității înainte de a o putea dezbate corect, între timp fiind lipsită de sens și neempirică existența divinității. Agnosticismul puternic afirmă cu nu putem cunoaște dacă zeitatea există sau nu, agnosticismul slab postulează că doar momentan nu avem dovezi asupra existenței sau inexistenței divinului, însă descoperirile viitoare pot aduce dovezi. Avem și agnostici spirituali care nu cunosc existența lui Dumnezeu, sunt fără religie, dar practică anumite acte religioase și spirituale ale religiilor cunoscute.

Apanaj al filozofilor și al teologilor la început, în prezent această dezbatere implică și lumea rațională a științei care primează în elaborarea principiilor ce probează veridicitatea cunoașterii. Empirismul susținut de comunitatea științifică susține că datorăm cunoașterea celor pe care le putem observa prin simțuri și din experiență. Studiind evoluția umanității până în prezent conform psihologiei, istoriei religiilor, filosofiei, antropologiei, experiența este și de natură religioasă. Orice persoană poate susține autenticitatea experiențelor vieții sale spirituale. Experiența religioasă este proprie naturii umane. Problema apare în obiectivizarea experienței religioase, altfel spus cum putem exprima rațional o experiență subiectivă personală? Ateii care susțin că nu putem fundamenta opinii rațional-științifice pe experiențe subiective și teiștii care cred și cunosc tocmai datorită acestor experiențe ar fi împăcați dacă am reuși să creăm o modalitate de a valida obiectiv și rațional experiențele subiective. Lupta între atei și teiști se mută de la a demonstra că Dumnezeu există la a găsi modalități de exprimare științifică a cunoașterii lui Dumnezeu.

Fizicianul Fritijof Capra propune o abordare inedită pe care o putem încadra la privirea științei ca unealtă de observare și demonstrare științifică a credințelor religioase. El susține că mistica orientală a hinduismului, budismului și taoismului dar și celelalte mistici existente conțin principii de bază asupra lumii care în prezent au fost „*descoperite*" de știință mai exact de fizica cuantică și noile ei revelații „*Vom vedea cum cele două fundamente ale fizicii secolului al XX-lea, teoria cuantică și teoria relativității, ne obligă să privim lumea într-o manieră foarte apropiată de aceea a hindușilor, budiștilor și taoiștilor și cum similitudinile acestea devin și mai accentuate când se analizează încercările recente de a combina cele două teorii pentru a putea descrie fenomenele din lumea submicroscopică, proprietățile și interacțiunile particulelor subatomice din care se constituie materia. În acest domeniu paralelele între fizica modernă și mistica orientală au un impact și mai puternic și, vom întâlnii adesea afirmații pe care nu vom ști să le atribuim – fizicienilor sau misticilor orientali*"[2].

Ne aflăm la începutul descifrării afirmațiilor religiei prin metodele științei? Cunoașterea religioasă a fost prima cunoaștere științifică? Mai are relevanță azi? Care ar fi implicațiile „*împăcării"* religiei și a științei? Devin cunoașterea teologică, filozofică, științifică modalități de a înțelege pe Dumnezeu? Devenim prin înțelegerea și conlucrarea cunoașterii științifice cu cea religioasă și cu cea filozofică, noi înșine mici dumnezei? Ne întoarce știința către religie și religia către știință pentru a înțelege universul și pe noi înșine astfel cunoscându-l pe Dumnezeu?

[2] Fritijof Capra, *Taofizica o paralelă între fizica modernă și mistica orientală,* traducere Doina Țimpău, Editura Tehnică, București, 2004, p. 13

BDD-A29719 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.103 (2026-01-19 22:57:00 UTC)

Prezentul ne oferă posibilitatea de a observa patru mari direcții în ceea ce privește relația dintre cunoașterea rațională și cunoașterea religioasă:

1) Opoziția

Știința și religia se află într-un război dat de faptul că realitatea este afirmată diferit, dar mai ales contradictoriu în ambele sisteme. Cea mai notorie exemplificare provine din America unde creaționiștii, care sunt acele persoane care susțin că toate evenimentele descrise de Geneză sunt adevărate exact cum le putem citi din Biblie, și evoluționiști, adepți ai teoriei evoluției în decursul a miliarde de ani de la forme unicelulare la organisme complexe, la ecosistemele de azi. Mentalitatea comună atribuie întemeierea modernității pe însăși opoziția dintre religie și știință. Există două curente care cumulate duc la al treilea și anume teoria conflictului. Prezentismul privit ca judecarea descoperirilor științifice ale trecutului din prisma descoperirilor prezentului și internalismul care exclude total factorii socio-culturali (religia, cunoașterea religioasă) din descoperirile științei. Cele două curente duc la ideea de conflict între știință și religie.
Ideea nu este noua reușind să-i găsim rădăcini până la Xenofan din Colofon (d. 475 î. Hr.) cu toate că el nu neagă existența zeilor cunoscuți la acea vreme, ci reprezentările oamenilor despre ei „*etiopienii și-au făcut zei negrii și cu nasul cârn; tracii zic despre ai lor că au ochi albaștrii și părul roșu; dacă boii, caii și leii ar avea mâini și dacă, având mâini, ar putea să picteze ca oamenii, caii și-ar reprezenta zeii asemenea lor, boii asemenea lor...*”[3] . Xenofan vine cu meritul de a fi primul care a pornit critica religiei tradiționale. Pitagora preferă și el abordarea rațională în loc să accepte credințele religioase existente la vremea lui. În *Legile morale și critice* el îi îndeamnă pe crotonieni „*nu admira nimic. Zeii s-au născut din admirația oamenilor...crotonieni! Păstrați amintirea lui Xenophan, poet și filosof care preferă să se dedice cercetării naturii și nu să se închine zeilor.*”[4]

Diogenes Laertios îl numește pe Anexagora primul filosof care a susținut primatul rațiunii asupra credințelor religioase, atât de mult încât s-a retras din viața publică și s-a dedicat deplin studiului naturii fapt care i-a adus într-un final condamnarea din partea tribunalului din Atena, principalul capăt de acuzare fiind crima de impietate.[5]

Copernic, Galilei, Newton sunt doar câteva nume de personalități care la un moment al istoriei au intrat în conflict direct cu ceea ce se numea la acea vreme cunoaștere religioasă, reprezentată în Biserica Catolică de Inchiziție.

Steven Pinker, profesor de psihologie al universității Harward propune privirea cunoașterii științifice ca ceva mai mult decât purtarea halatelor albe și manevrarea unor eprubete în laborator, dar chiar această perspectivă ne dă mai puține motive de a crede în Dumnezeu și în existența vreunei cunoașteri apofatice. Prin Darwin și Alfred Russel Wallace s-a explicat problema apariției vieții și a ADN-ului; sufletul a devenit din scânteie divină prezentă în noi rezultat al complicatelor șabloane de conexiuni dintre neuroni, iar conștiința morală nimic mai mult decât o interșanjabilitate a perspectivelor constând în simpla comportare cu ceilalți după felul în care doresc ca ei să se comporte cu mine.[6]

---

[3] Gheorge Vlăduțescu, Ateismul în antichitate, Editura Științifică și Enciclopedica, București, 1978, p. 42
[4] Pitagora, Legile morale și critice, traducere de Anca Pintea, Editura Antet, București, pp. 6; 213
[5] Diogenes Laertios, Despre viețile și doctrinele filozofilor, traducere de C.I. Balmuș, Editura Polirom, Iași, 1997, pp. 95-96
[6] Fundația John Templeton, *O dezbatere Templeton: Oare din cauza științei a ajuns desuetă credința în Dumnezeu ?*, traducere de Adina Aleman, Editura Curtea Veche, București, 2010, pp. 9-12

BDD-A29719 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.103 (2026-01-19 22:57:00 UTC)

2) Separatiștii

Există persoane care separă complet știința de religie, cunoașterea științifică de cea religioasă. Argumentul este inexistența vreunui conflict, căci religia și știința se ocupă cu domenii complet diferite ale experienței umane, pun întrebări diferite, răspund la întrebări diferite care nu au legătură.
Reprezentanți de seamă ai acestei poziții sunt teologii protestanți actuali care refuză dezbaterile cu oamenii de știință pe temeiul că întrebările de tipul cum al științei, nu au nimic de a face cu întrebările de tipul de ce ale religiei. Pentru aceștia, relatările Bibliei au menirea de a ne ghida în mod etic relațiile noastre cu mediul înconjurător și raporturile interumane.

Se creează astfel în omul de știință religios o stare specific schizofreniei în care acesta separă complet două domenii în care își petrece marea majoritate a vieții sociale profesionale sau personale. Este creată o despărțire între cele domenii deși pentru el ca ființă socială care își petrece timpul vieții în ambele ar trebui să fie evident că nu există două persoane diferite una care să reprezinte cercetătorul rațional cu metode științifice exacte „X” și în același timp să fie creștinul literal „Y”.

William D. Philips laureat al premiului Nobel pentru fizică, împacă viața profesională fructuoasă cu credința și cunoașterea religioasă afirmând că nu este o problemă de ordin științific credința sa în Dumnezeu și cunoașterea pe care ea o implică. Munca sa științifică se bazează pe logică riguroasă și falsificabilitate, însă credința sa conține cunoaștere și afirmații care nu sunt falsificabile, așadar orice încercare de a transforma un argument religios în unul științific ratează principiul falsificabilității și esența informației religioase. El mărturisește într-un final că „*sunt credincios, mai mult datorită științei decât în ciuda ei...*”[7]

3) Dialogul

Adepții dialogului dintre religie și știință trec admit că ambele se ocupă cu domenii diferite dai fac o trecere peste această diferență și propun o interacțiune fiind importantă existența armoniei între cele două mari domenii. Poziția aceasta pornește de la așa numita teologie naturală care încearcă să înțeleagă pe Dumnezeu și universul prin religie și rațiune într-un mod în care ambele se susțin reciproc. Primul care a văzut contradicțiile care pot ieși din interpretarea literală a Scripturii a fost Augustin. În secolul IV a susținut că interpretarea exagerat de literală a Bibliei are potența de a duce doar la contradicții și furnizează argumente facile pentru cei care nu cred.

Pervez Amirali Hoodbhoy președintele departamentului de fizică din Islamabad și Pakistan vine cu perspectiva inovatoare de a verifica din panteonul Creatorilor disponibili care ar fi compatibili cu știința, iar dacă nu găsim unul să-l inventăm deoarece „*oamenii deștepți optează pentru Dumnezei mai deștepți*”.[8] Strădania ar trebui să se orienteze spre găsirea unui Dumnezeu convenabil sau adaptarea unui Dumnezeu tradițional la principiile științei de azi. Procedând

[7] Idem p. 27
[8] Idem p. 32

BDD-A29719 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.103 (2026-01-19 22:57:00 UTC)

astfel, deoarece orice teorie științifică este perfectibilă riscând oricând a fi declarată falsă sau incompletă de noile descoperiri, riscăm să creăm o sumedenie de Dumnezei care vor fi la un moment dat desueți conform gradului de cunoaștere la care ne aflăm.

4) Integraliștii

Religia și știința sunt una, separate doar în mod artificial. Ele nu se contrazic, cunoașterea rațională se îmbina natural cu cea religioasă, rezultatul fiind explicarea celei din urmă prin metodele rațiunii. Paleontologul și preotul iezuit Pierre Teilhard exponent fervent al acestei poziții, afirma că evoluția progresivă susținută de știință se încadrează perfect cu viziunea creștină care presupune dezvoltarea viitoare până la un Omega superior pe care iezuitul îl asemănă cu Hristos la un moment dat.

Teologul și fizicianul catolic Thierry Magnin propune această viziune pentru omul modern „*Tradiţia iudeo-creştină ne-a învăţat să contemplăm manifestarea lui Dumnezeu în istoria poporului evreu, în odiseea Bisericii şi a omenirii. De ce nu am putea să-i găsim urma şi în extraordinara aventură a Universului fără ca astfel să cădem într-un concordism superficial?*”[9]

Keith Ward membru al Academiei Britanice și preot în Biserica Anglicană susține că știința modernă departe de a contesta cunoașterea religioasă devine o puternică consolidare a credinței în Dumnezeu, iar un pseudo-conflict apare în momentul în care încercăm să definim divinitatea. Dumnezeu, înțeles ca o ființă non-fizică conștientă și inteligentă care a creat universul de dragul valorilor distinctive pe care acesta le creează, este în deplin acord cu fizica cuantică, teoria string-urilor etc.[10] Realitatea și cauzele ei devin în acest fel aproximații ale unei realități flexibile observată în un anumit moment dat în condiții controlate specifice laboratoarelor de știință, aproximațiile științifice nu sunt astfel perfecte. Modernitatea prin inteligibilitatea matematică a universului și aspectul misterios al realității obiective care așteaptă explicarea rațională uită de gradul mare de ambiguitate al științei, grad care în sine ascunde o inteligență cosmică care stă la baza tuturor lucrurilor cunoscute. Chiar și cei mai mari opozanți ai creației inteligente, admit existența unui plan inteligent. Steven Weinberg (fizician american, laureat al Premiului Nobel pentru Fizică, în 1979) postulează că formele de viață inteligente - ființele umane- sunt prefigurate în legile fundamentale ale universului, iar Freeman Dyson (fizician teoretician și matematician american de origine britanică cu contribuții fundamentale în teoria cuantică a câmpurilor, fizica materiei condensate, astrofizică, fizică și tehnologie nucleară, fizică matematică) folosește expresia că universul știa că vom apărea.

Kenneth Miller, profesor de biologie la Universitatea Brown susține că știința deschide o fereastră spre un cosmos dinamic și creator care poate spori aprecierea divinității în moduri de neimaginat în trecut, iar acesta poate fi găsit și cunoscut în însăși lumina cunoașterii științifice și spirituale. [11] Știința este bazată pe credință indiferent de religiozitatea savanților: în primul rând există credința că universul este comprehensibil și că realul conține o logică explorabilă minții umane; în al doilea rând savanții au nevoie de o credință științifică că investigațiile pe care le fac merită. Pe lângă aspectul moral al religiei, ipoteza existenței lui Dumnezeu și a posibilităților

[9] Thierry Magnin, Quel Dieu pour un monde scientifique?, Ed. Nouvelle Cité, Paris, 1993, p. 12
[10] Fundația John Templeton, *O dezbatere Templeton: Oare din cauza științei a ajuns desuetă credința în Dumnezeu ? op. cit. p. 61*
[11] Idem p. 84

BDD-A29719 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.103 (2026-01-19 22:57:00 UTC)

noastre de a ne apropia prin cunoaștere de el își are rădăcina în întrebările: de ce este posibilă știința cu legile ei?; de ce legile naturii există?; de ce noi le putem descoperi și înțelege? Albert Einstein aprecia că veșnicul mister al cosmosului constă în comprehensibilitatea sa. Acceptând că teoriile științifice sunt incomplete, de ce nu am face aceiași derogare și religiei? Deși de multe ori știința greșește în aprecierile pe care le face, este acceptată când se dovedește a fi corectă. Nu am putea să acceptăm și să acordăm aceleași prezumții religiei și cunoașterii care rezultă din ea?

În acest sens Stuart Kauffman (director al Institutului pentru Bio-complexitate și informatică din cadrul Universității din Cagliari, profesor al institutului Santa Fe), propune reinventarea sacrului și a conceptului de Dumnezeu prin împăcarea schismei dintre știință și religie cu definirea divinității ca Dumnezeu – simbol al creativității din univers.[12] Astfel am împăca și reuni știința cu religia căci legile naturale nu pot prezice elemente ca dezvoltarea ecosistemelor, a lumii monetare sau a culturii și a civilizației. Suntem parte dintr-o lume co-constructivă pe care nu o putem explica doar prin mijloace științifice, fiind nevoiți să apelăm la caracteristicile adiacente care ne definesc ca oameni. Conform lui Kauffman „ *E necesar să îmbinăm conceptul de rațiune cu toate celelalte caracteristici care ne califică drept ființe umane. Iar în fața a ceea ce nu poate fi numit decât Mister, avem nevoie de o cale care să ne orienteze viața...Suntem invitați să ne mirăm...Planeta aceasta și viața aceasta sunt opera lui Dumnezeu, nu ale noastre. Dacă Dumnezeu reprezintă creativitatea în univers...Noi înșine suntem la rândul nostru Dumnezeu. Acum avem ocazia de a alege să ne asumăm responsabilitatea pentru noiînșine și pentru lumea noastră, ridicându-ne la potențialul maxim al înțelepciunii noastre limitate, alături de cel mai puternic simbol al nostru: Dumnezeu, întrupând creativitatea din universul natural.”*[13]

Se întoarce Kauffman la ideea lui Pervez Amirali Hoodbhoy care spunea că omul de știință trebuie ori să aleagă din panteonul zeilor disponibili unul compatibil cu rațiunea sau să-și inventeze un astfel de zeu?

Referindu-ne la tradiția iudeo-creștină, în Scriptură ni se mărturisește ca am primit acele informații referitoare la Dumnezeu și la univers necesare pentru mântuirea sufletului. Această afirmație nu limitează, ci implică existența mai multor nivele la care omul poate accede în cunoașterea divinității, în funcție de cât este de pregătit acesta să le accepte și să evolueze pe scara cunoașterii. O poveste din folclorul evreu amintește de un păstor care lăsa în deșert un vas de lapte și era fericit că Dumnezeu în fiecare noapte bea laptele oilor sale din respectivul vas. Acesta merge la Moise și-i relatează cele întâmplate, iar Moise îl convinge pe om că Dumnezeu nu are nevoie să bea laptele păstorului fiindcă el este duh și nu-i folosește la nimic. Omul pleacă supărat, iar Moise este certat de Dumnezeu căci lărgind cunoașterea păstorului despre divinitate a cauzat suferință. Departe de a interzice cunoașterea, creștinismul adevărat chiar o cere „caută și vei afla” este îndemnul predominant în Noul Testament.

Observațiile și raționamentele științifice duc la dezvăluirea faptelor particulare despre lume, uneori la enunțarea unor legi care fac posibilă prezicerea unor evenimente viitoare. Această caracteristică a cunoașterii științifice are ca rezultat crearea gradului de confort modern care este apreciat atât de omul religios cât și de cel ateu.

Religia pune în fața omului biserica, crezul specific, și legile morale care decurg din acesta. Aceasta pleacă de la legi generale pe care le afirmă în crez până la cele mai mici fapte particulare despre lume. Ne aflăm în fața a două drumuri: unul care pornește de jos în sus,

[12] Idem p. 90
[13] Idem pp. 93-94

BDD-A29719 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.103 (2026-01-19 22:57:00 UTC)

celălalt de sus în jos. Ambele căi par a avea un singur punct de întâlnire și anume intelectul uman, ambele sunt caracteristice doar ființelor umane și pe ambele le implică totalitatea semnificațiilor cuvântului om devenind pentru subiectul uman surse de cunoaștere inestimabile.

BIBLIOGRAPHY

1. LAERTIOS Diogenes, Despre viețile și doctrinele filozofilor, traducere de Balmuș C.I., Editura Polirom, Iași, 1997,
2. CAPRA Fritijof, *Taofizica o paralelă între fizica modernă și mistica orientală,* traducere Țimpău Doina, Editura Tehnică, București, 2004
3. Fundația John Templeton, *O dezbatere Templeton: Oare din cauza științei a ajuns desuetă credința în Dumnezeu ?,* traducere de Aleman Adina, Editura Curtea Veche, București, 2010,
4. BENNEDICT Gerald, *Ipoteza Dumnezeu, o nouă abordare a celei mai vechi dezbateri din istorie,* traducere IAMANDI Petru, Editura Litera, București, 2014
5. VLĂDUȚESCU Gheorge, Ateismul în antichitate, Editura Științifică și Enciclopedica, București, 1978
6. PITAGORA, Legile morale și critice, traducere de Pintea Anca, Editura Antet, București,
7. MAGNIN Thierry, Quel Dieu pour un monde scientifique?, Ed. Nouvelle Cité, Paris, 1993,

BDD-A29719 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.103 (2026-01-19 22:57:00 UTC)